

BYĆ BIBLIOTEKARZEM I PRACOWAĆ W BIBLIOTECE

Przegląd wyników badań z ostatnich lat

Stanisława Kurek-Kokocińska
Katedra Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Łódzki

Zawód bibliotekarz, zatrudnienie bibliotekarza, biblioteki, pośrednictwo pracy

W ostatnich latach środowisko bibliotekarskie nie jeden raz było obiektem opisu i przedmiotem zainteresowania badawczego w licznych wystąpieniach i w publikacjach. Autorzy – bibliotekarze często wypowiadają się z perspektywy swojego warsztatu i prezentują na tym tle własny ogląd bibliotekarskich spraw. W części wypowiedzi, które wyszły również spod pióra środowisk naukowych bibliotekoznawczych, podstawą do opisów i sprawozdań stał się materiał pozyskany od mniej lub bardziej licznego grona respondentów. Bez wątplenia mamy do czynienia z tocząca się swoistą debatą nad zawodem bibliotekarza i kondycją bibliotekarstwa, w której występują różne wątki i treści, a której przydałoby się pewne uogólnienie.

Trzeba uwzględnić i to, że zajmujące nas sprawy bibliotek i bibliotekarstwa są badane i analizowane jeszcze w innych publikacjach, powstałych w środowiskach niezwiązanych z praktyką bibliotekarską i dydaktyką bibliotekoznawczą.

Przygotowując niniejszą wypowiedź¹, podjęłam się analizy materiału opublikowanego po 2000 r., a powstałego na podstawie źródeł takich jak opracowania statystyczne (Główny Urząd Statystyczny), wyniki badań prowadzonych w środowisku zawodowym z wykorzystaniem ogólnopolskiego ankietowania (projekt autorski wspierany przez SBP) oraz wywiadów (projekt Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego) oraz na eksploracji zawartości portali internetowych (m.in. Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi).

Wychodzę z założenia, że dopiero lektura grupy prac – o rodowodzie bibliotekarskim i nie bibliotekarskim - rzuci więcej światła i tym samym przyczyni się do uzyskania pełniejszego obrazu opisywanego tematu. Wydaje się to potrzebne dla potrzeb nauczania na studiach bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, ale też i dla dalszych rozważań nad zawodem, o który chcemy dbać, rozwijać i umacniać. Tak więc biorę pod uwagę wypowiedzi zróżnicowane pod względem metodologicznym i tematycznym (a również pod względem stopnia identyfikacji z „materią”), co stwarza pewną trudność, szczególnie przy próbie porównawczej. Materiał zawarty w poddanych tu analizie publikacjach jest na

¹ Treść tej wypowiedzi była prezentowana podczas konferencji pt. *Absolwent bibliotekoznawstwa na rynku pracy* zorganizowanej przez Katedrę Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w Łodzi w listopadzie 2011 r.

tyle interesujący i inspirujący do dalszego myślenia o zawodzie bibliotekarskim, że na tej podstawie można spróbować zinterpretować określone w tytule tego artykułu zagadnienie: *być bibliotekarzem i pracować w bibliotekarstwie*, czyli jak zostawszy bibliotekarzem z dyplomem wyższej uczelni, znaleźć pracę i zatrudnić się w bibliotece.

Potrzebny jest tu przede wszystkim obraz stanu, tj. instytucji (bibliotek), które traktujemy jako potencjalne miejsca zatrudnienia młodej wykształconej kadry oraz nakreślenie dokonującego się w tym obszarze kierunku zmian. Wskazane będzie też ustosunkowanie się do współczesnych metod poszukiwania zatrudnienia przez kandydatów do pracy w bibliotece i pokazanie opinii środowiska pracodawców.

W mojej wypowiedzi znajdzie się zatem kilka kwestii, w tym:

- opis analizowanego materiału,
- charakterystyka penetrowanego środowiska pod kątem instytucjonalnym i kadrowym, czyli obraz ilościowy bibliotek i zatrudnienia w nich, z uwzględnieniem tendencji ostatniej dekady,
- omówienie stanowiska pracodawców względem instytucjonalnego pośrednictwa pracy, pośrednictwa mediów i innych form aktywnego poszukiwania pracy przez kandydatów,
- uwagi na temat ogłoszeń o pracy zamieszczanych w Internecie w kontekście zawodu bibliotekarza.

Omówienie analizowanego materiału

Analizowany materiał to publikacje oparte na różnego rodzaju danych źródłowych:

– SPRAWOZDAWCZOŚĆ Głównego Urzędu Statystycznego w zakresie działalności bibliotek:

Kultura 2009. Warszawa. GUS, 2010. [online] http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/kts_kultura_w_2009.pdf

Grodny S.: *Biblioteki specjalistyczne: kwestie metodologiczne, związane z badaniem i analiza wybranych wskaźników działalności*. W: *Instytucje kultury w Polsce w 2009 r.* [online] http://www.stat.gov.pl/gus/fulltext_search_PLK_HTML.htm.

Działalność instytucji kultury w Polsce w 2010 r. [online] http://www.stat.gov.pl/http://www.stat.gov.pl/gus/5840_11819_PLK_HTML.htm.

Baza źródłowa: dane zebrane na podstawie rocznych formularzy sprawozdawczych K03 w zakresie działalności biblioteki publicznej oraz rocznych formularzy sprawozdawczych K04 w zakresie działalności bibliotek naukowych, fachowych, fachowo-beletrystycznych, pedagogicznych, towarzystw naukowych, ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej.

– WYPOWIEDZI uzyskane od bibliotekarzy (i innych środowisk) W FORMIE WYWIADÓW i wypełnionych formularzy ANKIET:

M. Jaskowska, A. Korycińska-Huras, M. Próchnicka: *Wiedza i umiejętności zawodowe bibliotekarzy i pracowników informacji. Badanie oczekiwań pracodawców*. W: *Nowoczesna biblioteka*. Materiały z ogólnopolskiej przedzjazdowej

konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Konstancin-Jeziorna. 29-30 maja 2009. Warszawa 2009, s. 87-125.

Baza źródłowa: materiał uzyskany na podstawie kwestionariusza ankiety, rozesłanego do dyrektorów bibliotek publicznych i akademickich (ogółem 319; zwrot wypełnionych kwestionariuszy od 108 respondentów) w okresie marzec-kwiecień 2009 r.

Raport Biblioteki w Polsce. Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/DOKUMENTY/RAPORTY/Biblioteki_i_bibliotekarze.pdf.

Baza źródłowa: materiał uzyskany podczas wywiadów telefonicznych przeprowadzonych w sierpniu 2008 r. z kierownikami bibliotek gminnych (525 wywiadów) i z bibliotekarzami (500 wywiadów).

Gołdys A., Stec M.: Program *Biblioteczny – raport z badań terenowych w 20 gminach*: http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/DOKUMENTY/RAPORTY/Raport_z_badan_terenowych_w_20_gminach.pdf.

Baza źródłowa: materiał uzyskany podczas wywiadów przeprowadzonych w czerwcu 2008 r. (w opisie także inna data: lipiec-sierpień 2008) na terenie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, reprezentujących wszystkie polskie województwa, z: bibliotekarzami, przedstawicielami samorządu, przedstawicielami innych instytucji działających na terenie gmin (jak np. szkoła, OSP, Gminny Ośrodek Kultury, Kościół) oraz podczas wywiadów grupowych z mieszkańcami. „Badanie miało postać studium przypadków”.

– OFERTY PRACY zamieszczane na portalu EBIB oraz na innych portalach internetowych: gazetapraca.pl; pracagratka.pl; pracaonet.pl; pracuj.pl.

J. Wojtczak: *Praca dla bibliotekarza – analiza ofert pracy zamieszczonych na portalach internetowych*. „Biuletyn EBIB” 2011 nr 2 <http://www.ebib.info/component/content/article/31/334-ebib-22011-120-praca-dla-bibliotekarza--analiza-ofert-pracy-zamieszczonych-na-portalach-internetowych>.

Baza źródłowa: materiał obecny w portalu EBIBPraca w okresie sześciu lat, tj. 11.03.2004-19.04.2010 r. (498 wpisów-ofert pracy, 66 wpisów odrzucono) oraz osiem portali pośrednictwa pracy w okresie jednego miesiąca (85 ofert).

Analiza treści ofert pracy dla mieszkańców woj. łódzkiego zamieszczanych w Internecie. Łódź: Woj. Urząd Pracy w Łodzi, 2010: <http://obserwatorium.wup.lodz.pl/index.php/analiza-tresci>.

Baza źródłowa: materiał obecny w portalach gazetapraca.pl; pracagratka.pl; pracaonet.pl; pracuj.pl w okresie wrzesień-październik 2009 (ogółem 9160 ofert) oraz kwiecień-maj 2010 (ogółem 10286 ofert).

Charakterystyka środowiska w aspekcie instytucjonalnym i kadrowym

Na opis stanu instytucji bibliotecznych w Polsce składają się dane zbierane przez GUS i przedstawiane następnie w dwóch grupach, (I) jako materiał dotyczący bibliotek publicznych i (II) dotyczący bibliotek służących nauce.

I. Biblioteki publiczne to instytucje zróżnicowane, co wynika przede wszystkim z przypisanych im funkcji; określone znaczenie odgrywa lokalizacja. Obraz liczbowy bibliotek (stan na 2009 r.) przedstawia się następująco.

Tabela 1

Typ bibliotek publicznych	Stan liczbowy
wojewódzkie	18
powiatowe	51
biblioteki w miastach na prawach powiatu	60
biblioteki w gminach miejskich	275
biblioteki w gminach miejsko-wiejskich	569
biblioteki w gminach wiejskich	1616
inne biblioteki publiczne	29

Oprac. własne na podstawie tabl. 11: *Liczba placówek bibliotecznych według funkcji biblioteki macierzystej w 2009 r.* [w:] Kultura w 2009 r. [online]. [dostęp: 3.12.2012]. World Wide Web: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/kts_kultura_w_2009.pdf

Razem jest to 2618 instytucji. Można uznać, że wielkość ta oznacza jednocześnie liczbę potencjalnych pracodawców dla osób poszukujących zatrudnienia w bibliotekarstwie.

Biblioteki publiczne, wyliczone w tabeli, nazywane w sprawozdaniach macierzystymi, organizują i prowadzą: filie biblioteczne, filie biblioteczne przeznaczone specjalnie dla dzieci, oddziały i punkty biblioteczne.

Tabela 2

Typ bibliotek publicznych	Stan liczbowy ogółem	Liczba filii bibliotecznych	Liczba filii bibliotecznych dla dzieci
wojewódzkie	18	135	21
powiatowe	51	113	6
biblioteki w miastach na prawach powiatu	60	721	57
biblioteki w gminach miejskich	275	669	91
biblioteki w gminach miejsko-wiejskich	569	1466	27
biblioteki w gminach wiejskich	1616	2432	2
inne biblioteki publiczne	29	34	–
Razem	2618	5570	204

Oprac. własne na podstawie tabl. 11: *Liczba placówek bibliotecznych według funkcji biblioteki macierzystej w 2009 r.* [w:] Kultura w 2009 r. [online]. [dostęp: 3.12.2012]. World Wide Web: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/kts_kultura_w_2009.pdf

Wyspecjalizowane filie bibliotek publicznych przeznaczone dla dzieci przeważają i wydają się być domeną bibliotek w miastach. Filie dla dzieci na ogół funkcjonują pod patronatem bibliotek wojewódzkich (18 bibliotek – 21 filii dla dzieci), bibliotek zlokalizowanych w miastach na prawach powiatu (60 bibliotek – 57 filii dla dzieci) oraz bibliotek gmin miejskich (275 bibliotek – 91 filii dla dzieci).

W gminach wiejskich filie dla dzieci zorganizowało niewiele bibliotek publicznych (2 filie wyspecjalizowane – 1616 bibliotek).

W gminach miejsko-wiejskich filie dla dzieci znajdują się, średnio licząc, w co ósmej bibliotece [w liczbach: 27 filii – 569 bibliotek], w bibliotekach powiatowych w co trzeciej [w liczbach: 6 filii – 51 bibliotek powiatowych].

Tak więc, z wyobrażeniem siebie jako pracownika biblioteki publicznej dla dzieci musi iść w parze świadomość tego, jak rozlokowane są placówki o tej specyfice.

Punkty biblioteczne, o których wspomniano, to placówki prowadzone najczęściej społecznie. Dynamika zmian ilości punktów bibliotecznych na terenie Polski w ostatnim 10-leciu przedstawia się następująco:

Tabela 3

Punkty biblioteczne										
rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
liczba	2163	1973	1875	1811	1752	1670	1618	1555	1469	1437

Oprac. własne na podstawie tabl. 13: *Baza instytucji bibliotecznych* [w:] Kultura w 2009 r. [online]. [dostęp: 3.12.2012]. World Wide Web: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/kts_kultura_w_2009.pdf

Liczba punktów bibliotecznych prowadzonych przez biblioteki publiczne i ich filie z roku na rok spada. Większość punktów bibliotecznych znajduje się na wsi. Ustalono, że z ogólnej liczby 1437 punktów bibliotecznych działających w 2010 r. blisko 65% takich placówek, czyli 922 punkty biblioteczne były prowadzone z przeznaczeniem dla mieszkańców wsi.

W ogóle najwięcej bibliotek publicznych w Polsce to biblioteki gmin wiejskich i miejsko-wiejskich. Te biblioteki organizują też najwięcej filii: w liczbach wyraża się to wielkością 4048 (wieś) i 2035 (małe miasteczka).

Tę specyfikę „geografii” bibliotekarskiej powinni mieć w polu widzenia studenci i magistranci studiów bibliotekoznawczych.

Nie sposób pominąć kwestii zmian ilościowych stanu bibliotek publicznych. Dynamika w tym zakresie na terenie naszego kraju w ostatnim 10-leciu przedstawia się następująco:

Tabela 4

Biblioteki publiczne z filiami										
rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
liczba	8849	8783	8727	8653	8591	8542	8489	8420	8392	8342

Oprac. własne na podstawie tabl. 13: *Baza instytucji bibliotecznych* [w:] Kultura w 2009 r. [online]. [dostęp: 3.12.2012]. World Wide Web: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/kts_kultura_w_2009.pdf

Jak widać, stan bibliotek publicznych w poszczególnych latach od 2001 r. prezentuje się jako malejący.

Obraz typologiczno-ilościowy bibliotek wzbogacą dane prezentujące obraz zatrudnienia bibliotekarskiej kadry. W bibliotekach publicznych ogółem zatrudnionych było w 2009 r. 18 446 osób. W tabeli poniżej nie wykazano zatrudnienia w punktach bibliotecznych.

Tabela 5

Zatrudnienie w bibliotekach publicznych									
rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
osoby zatrudnione (ogółem, w tys.)	17,6	17,4	17,4	17,5	17,5	17,6	17,7	18,0	18,4
osoby zatrudnione na pełny wymiar (w tys.)	12,7	12,7	12,7	12,9	13,0	13,0	13,2	13,4	13,7

osoby z wykształceniem wyższym bibliotekarskim (w tys.)	3,3	3,7	4,1	4,5	4,9	5,3	5,7	6,2	6,8
---	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Oprac. własne na podstawie tabl. 17: *Pracownicy bibliotek publicznych* [w:] Kultura w 2009 r. [online]. [dostęp: 3.12.2012]. World Wide Web: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/kts_kultura_w_2009.pdf

Zatrudnienie w bibliotekach publicznych wykazuje w ostatnich latach tendencję rosnącą, w przeciwieństwie do przedstawionego już trendu spadkowego liczby placówek. Rosnąco przedstawia się też w czasie wskaźnik zatrudnionych w bibliotekach osób z wyższym wykształceniem bibliotekarskim. W okresie 10 lat podwoiła się liczba osób ze specjalistycznym przygotowaniem akademickim do wykonywania zawodu bibliotekarza.

Stan zatrudnienia kadr bibliotek publicznych jest zróżnicowany. Tabela poniżej pozwala zorientować się w wielkości obsady kadrowej w bibliotekach różnych typów.

W 2009 r. dane wielkości zatrudnienia przedstawiały się następująco:

Tabela 6

Wyszczególnienie bibliotek	Liczba placówek	Filie biblioteczne (oraz filie dla dzieci)	Liczba pracowników bibliotek macierzystych	Liczba pracowników filii (oraz filii dla dzieci)
wojewódzkie	18	135 (21)	1450	315 (32)
powiatowe	51	113 (6)	341	146 (8)
w miastach na prawach powiatu	60	721 (57)	1425	1592 (127)
w gminach miejskich	275	669 (91)	2215	1381 (231)
w gminach miejsko-wiejskich	569	1466 (27)	2388	1411 (43)
w gminach wiejskich	1616	2432 (2)	2936	2296 (2)
w innych bibliotekach publicznych	29	34 (-)	64	40 (-)
Razem	2618	5570 (204)	10819	7181 (443)

Oprac. własne na podstawie tabl. 11: *Liczba placówek bibliotecznych według funkcji biblioteki macierzystej w 2009 r.* oraz tabl. 16: *Pracownicy bibliotek publicznych według poziomu wykształcenia i funkcji biblioteki macierzystej w 2009 r.* [w:] Kultura w 2009 r. [online]. [dostęp: 3.12.2012]. World Wide Web: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/kts_kultura_w_2009.pdf

Z zestawienia wynika, że liczniejsza jest obsada bibliotek macierzystych: w wojewódzkich (średnio 80 osób w instytucji), mniej liczna w bibliotekach zlokalizowanych w miastach na prawach powiatu (średnio 23-24 osoby). W bibliotekach gmin miejskich oraz w bibliotekach powiatowych wielkość ta przeciętnie wynosi 6,6-8 osób, w bibliotekach gmin miejsko-wiejskich zatrudnione są średnio 4 osoby, w najbardziej licznych bibliotekach w gminach wiejskich obsada jest często jednoosobowa.

Filie biblioteczne przeciętnie zatrudniają mniej osób, średnio od 1 do 3, w tym:

- filie prowadzone przez biblioteki wojewódzkie oraz biblioteki w miastach na prawach powiatu nieco mniej niż 3 osoby,
- filie bibliotek gmin miejskich około 2 osób,
- filie bibliotek powiatowych nieco mniej niż 2 osoby.

W bibliotekach gmin miejsko-wiejskich i wiejskich wskaźnik przeciętnego zatrudnienia jest najskromniejszy, biblioteki tej grupy zwykle mają obsadę jednoosobową [w liczbach bezwzględnych: 1454 osoby na 1494 filie bibliotek w gminach miejsko-wiejskich oraz 2298 osób na 2436 filii bibliotek w gminach wiejskich].

Sumując: pod względem wysokości wyliczonych wskaźników zatrudnienia na pierwszym miejscu sytuują się biblioteki wojewódzkie, następnie biblioteki w miastach na prawach powiatu. Podjęcie pracy w takich placówkach oznacza – może bardziej niż gdzie indziej – włączenie się w zastany, istniejący zespół tryb pracy. W bibliotekach działających na terenach miejsko-wiejskich i wiejskich trzeba liczyć raczej na własne siły, często bowiem jest tak, że jedna placówka zatrudnia jedną osobę, nierzadko w niepełnym wymiarze czasu pracy. Te spostrzeżenia mogą być wskazówką dla osób, które będą poszukiwały pracy, choć trudno przewidzieć, czy na przykład biblioteki o bardziej rozbudowanym stanie zatrudnienia będą dysponowały nadal wolnymi stanowiskami lub też czy uda się przekonać pracodawcę do siebie i uzyskać zatrudnienie w maleńkiej placówce.

Praca w bibliotekach znajdujących się w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich ma swoją specyfikę. Z badań przeprowadzonych w tym środowisku przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego wynika, że „[...] młode pracownice zdarzały się rzadko, często jako tymczasowe stażystki z Urzędu Pracy. Kierowniczkę, najczęściej 50-letnie, mówią otwarcie, że znalezienie pracownika jest trudne, a inwestowanie w niego ryzykowne”². Konkluzja autorki analizy ogłoszonej pod egidą Fundacji brzmi następująco: „Nie jest [...] tak, że dziewczyny nie chcą być bibliotekarkami, one nie chcą być bibliotekarkami w zaniedbanych i nieodwiedzanych miejscach”³. Nie będę rozwijać tego wątku, wykracza on bowiem poza przyjęte założenia tego artykułu.

W dotychczasowym opisie zwrócono uwagę na dwie istotne kwestie. Jest to:

- tendencja spadkowa wielkości stanu bibliotek publicznych,
- trend wzrostowy zatrudnienia w tych placówkach.

Charakterystykę bibliotek publicznych uzupełni obraz liczbowy stanu zarejestrowanych czytelników.

Tabela 7

Czytelnicy zarejestrowani w bibliotekach publicznych									
rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
liczba	7436,2	7508,6	7576,4	7508,5	7337,3	7023,3	6719,1	6530,0	6553,8

Oprac. własne na podstawie tabl. 22: *Czytelnicy zarejestrowani w bibliotekach publicznych według funkcji biblioteki* [w:] Kultura w 2009 r. [online]. [dostęp: 3.12.2012]. World Wide Web: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/ks_kultura_w_2009.pdfprac.

Nietrudno zauważyć, że wielkości stanu zarejestrowanych czytelników w kolejnych latach ostatniego dziesięciolecia spadały. W 2009 r. widać pewien przyrost tej liczby. Trudno jest ocenić, czy ten niewielki wzrost miał charakter jednorazowy, czy też oznacza odwrócenie trendu spadkowego.

² A. Goldys, M. Stec: Program *Biblioteczny – raport z badań terenowych w 20 gminach*. [online]. [dostęp: 17.10.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/DOKUMENTY/RAPORTY/Raport_z_badan_terenowych_w_20_gminach.pdf>.

³ Ibidem.

Można spodziewać się, co też warto dedykować osobom poszukującym zatrudnienia w bibliotekach, że będzie się tam toczyć wytężona praca i energiczne starania o to, aby uzyskać jak najlepsze wskaźniki opisujące wykonywane w bibliotece usługi biblioteczne.

II. Biblioteki naukowe (szkół wyższych, towarzystw naukowych PAN i jej placówek, jednostek badawczo-rozwojowych, Biblioteka Narodowa i inne biblioteki wymienione w odpowiednim Rozporządzeniu Ministra Kultury i Sztuki), a także biblioteki pedagogiczne i biblioteki fachowe, fachowo-beletrystyczne oraz ośrodki informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej to druga grupa bibliotek objętych sprawozdawczością właściwą dla instytucji kultury (formularz K04).

W ostatniej dekadzie liczba placówek w tej grupie spada. Zdaniem analityka obserwuje się dwa tempa spadku, wolniejszy dotyczy bibliotek pedagogicznych i naukowych, szybszy odnosi się do bibliotek fachowych, fachowo-beletrystycznych i ointe. W grupie bibliotek naukowych i pedagogicznych w stosunku do stanu z roku 2001 została zlikwidowana co dziesiąta biblioteka naukowa, w grupie bibliotek fachowych, fachowo-beletrystycznych i ointe w ostatniej dekadzie została zlikwidowana średnio co druga placówka). „W 2009 r. pozostało jedynie 58% bibliotek zakładów pracy działających w 2001 r.”⁴.

Jak na tym tle prezentuje się zatrudnienie? Zatrudnienie w placówkach wypełniających formularz K04 również pokazuje dwie tendencje zależne od typu biblioteki. W bibliotekach fachowych, fachowo-beletrystycznych i ointe spadek liczby jednostek ma wpływ na liczbę stanowisk pracy. „W 2001 r. na jedną bibliotekę zakładów pracy przypadało 1,2 osoby, podczas gdy w 2009 r. wartość ta wyniosła 1,7”⁵. W pozostałych bibliotekach z grupy K04 zmniejszenie liczby placówek wiąże się z wyraźnym wzrostem zatrudnienia w nich. „Przyjmując jako bazowy rok 2001, liczba bibliotek w 2009 r. stanowiła 87,8%, natomiast liczba pracowników 102,3% zanotowanej wówczas wielkości”⁶. Wzrost zatrudnienia w bibliotekach służących nauce pokazuje też wskaźnik liczby osób pracujących na jedną bibliotekę: w 2001 r. wielkość ta wynosiła 7,1, w 2009 r. 8,3.

W grupie bibliotek naukowych (bez fachowych, fachowo-beletrystycznych i ointe) wzrosła w ostatnim czasie również wartość innych wskaźników, w tym dotyczących wielkości księgozbiorów, powierzchni pomieszczeń bibliotecznych, miejsc dostępnych dla czytelników. Jednocześnie nastąpił spadek liczby zarejestrowanych czytelników i obniżenie liczby wypożyczeń. Dalsze dane liczbowe można pominąć, ich przytaczanie i komentowanie wykroczyłoby poza temat tej wypowiedzi.

W kontekście sytuacji bibliotek z grupy placówek służących nauce zwraca się jeszcze uwagę na określone uwarunkowania dalszego rozwoju bibliotek naukowych związane z sytuacją demograficzną w kraju (obniżenie liczby osób w wieku studenckim) oraz technologiczną (np. dostępne usługi w zakresie komunikacji naukowej poza biblioteką). Na tym tle trudne do przewidzenia jest to, jak istniejące już i ewentualne inne okoliczności wpłyną na politykę kadrową prowadzoną w placówkach tego typu.

⁴ S. Grodny: *Biblioteki specjalistyczne: kwestie metodologiczne, związane z badaniem i analiza wybranych wskaźników działalności*. W: *Instytucje kultury w Polsce w 2009 r.* [online]. [dostęp: 17.10.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.stat.gov.pl/gus/fulltext_search_PLK_HTML.htm>.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

Stanowisko pracodawcy

Pewne światło na temat możliwości zatrudnienia się w bibliotekach naukowych oraz na temat wymagań i oczekiwań od kandydatów do pracy w bibliotekarstwie rzuca treść odpowiedzi udzielonych przez dyrektorów bibliotek ankietowanych w 2009 r.

Rzadko który dyrektor ma okazję rekrutować większą część personelu kierowanej przez siebie instytucji, zwykle do obsadzenia pozostają nieliczne wolne etaty. Osobom starającym się o pracę dyrektorzy stawiają różnorakie i bardzo wysokie wymagania. Zalicza się tu przede wszystkim komunikatywność w kontaktach z użytkownikami oraz w środowisku pracy. Szczególnie ceniona jest więc postawa, nastawienie, podejście do ludzi, do obowiązków, do poszerzania swojej wiedzy. W badaniu przeprowadzonym przez zespół krakowskich autorów okazało się, że pod względem predyspozycji osobowościowych i cech zachowania pracodawcy oczekują od kandydatów spełnienia przez nich wymagań opisanych w czternastu punktach (na siedemnaście ogółem) w stopniu prawie idealnym, na poziomie zdecydowanie powyżej 90%⁷. Pracodawcy bardzo wiele wymagają od kandydatów także pod względem umiejętności i kwalifikacji⁸.

Niektóre spośród wymagań, które pracodawcy chcą brać pod uwagę przy rekrutacji nowych pracowników (opisane w wynikach wielkością ok. 90-70%), raczej nie będą mogły być spełnione przez dzisiejszych, świeżych absolwentów studiów bibliotekoznawczych. Zalicza się tu na przykład „ukończenie dodatkowych specjalistycznych kursów, szkoleń”, „ukończenie dodatkowych studiów podyplomowych”, „doświadczenie zawodowe na podobnym stanowisku”, „ogólne doświadczenie zawodowe”, „opinia wcześniejszych pracodawców” i inne. Dyrektorzy bibliotek rozglądają się – można powiedzieć – za absolwentami różnych kierunków studiów, nie tylko bibliotekoznawczych i niekoniecznie tylko za młodymi absolwentami bez praktyki i doświadczenia.

Przypomniane tu pokrótce oczekiwania pracodawców, wyrażone jasno i wyraźnie w przeprowadzonym ogólnopolskim badaniu ankietowym, winny brać pod uwagę osoby poszukujące zatrudnienia w bibliotekach, zwłaszcza naukowych.

Kolejnego zbioru problemów dostarcza kwestia: jak szukać pracy w zawodzie bibliotekarza. Ogólnie biorąc, można wskazać – dla uproszczenia – dwie drogi: statyczną i dynamiczną. Można brać pod uwagę zestaw ofert, spośród których osoba poszukująca pracy wybiera propozycję dla siebie (model: szukam) oraz zespół działań, które podejmuje osoba poszukująca pracy, aby swoją ofertę przedłożyć i zainteresować tą propozycją pracodawcę (model: zgłaszam). Która z tych postaw jest bardziej skuteczna? Jak pracodawcy zapatrują się na stosowane i popularne formy zawierające anonsy o poszukiwaniu pracy?

⁷ Por. tabela 5. Ważność predyspozycji osobowościowych i cech zachowania oczekiwanych od kandydatów w procesie rekrutacyjnym. W: M. Jaskowska, A. Korycińska-Huras, M. Próchnicka: *Wiedza i umiejętności zawodowe bibliotekarzy i pracowników informacji. Badanie oczekiwań pracodawców*. W: *Nowoczesna biblioteka*. Materiały z ogólnopolskiej przedzjazdowej konferencji SBP. Konstancin-Jeziorna 29-30 maja 2009 r. Warszawa 2009, s. 106.

⁸ Por. tabela 4. *Umiejętności, kwalifikacje, predyspozycje oczekiwane od kandydatów do pracy w bibliotekach*. *Ibidem*, s. 104.

W pewnym stopniu dowiadujemy się na ten temat z przytoczonych powyżej badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku pracodawców⁹. Jak się okazuje, pracodawcy – dyrektorzy bibliotek nie biorą pod uwagę pośrednictwa agencji zatrudnienia. To najmniej skuteczna forma znalezienia pracy przez absolwenta wyższej uczelni. Nie korzysta z usług takich podmiotów blisko 90% pracodawców, a suma odpowiedzi o treści „nigdy” i „rzadko” daje wielkość ponad 97% odpowiedzi świadczących o niewielkim znaczeniu oferty płynącej od tego rodzaju pośredników przy poszukiwaniu pracownika do biblioteki.

Małe szanse zatrudnienia stwarza absolwentom korzystanie z pośrednictwa uczelnianych biur karier. Jak wynika z materiału empirycznego, niespełna 4% pracodawców zawsze posiłkuje się tymi ofertami, lecz około 70% nigdy na te oferty się nie zdaje, nie zwraca uwagi (liczba odpowiedzi „nigdy” i „rzadko” stanowi ponad 77% ogółu odpowiedzi). Niewielki udział w znalezieniu zatrudnienia w bibliotece przez kandydata do pracy ma działalność ofertowa Urzędu Pracy. Również ta forma w odpowiedziach ankietowanych dyrektorów bibliotek została oceniona bardzo nisko (wypowiedzi „nigdy” i „rzadko” sumują się do blisko 70% ogółu odpowiedzi). Reasumując: pośrednictwo instytucjonalne niestety nie jest dobrym sposobem na znalezienie pracy w bibliotece.

Osoby poszukujące pracy mogą spotkać się z opinią, że dobrze jest mieć znajomości czy być protegowanym. W badaniu krakowskiego zespołu okazało się, że pracodawcy zachowują pewną rezerwę wobec nieformalnych kanałów pozyskiwania pracowników. Znacznie lepiej dla osób poszukujących zatrudnienia jest dać się poznać jako osoba pracująca, np. na praktyce, stażu, wolontariacie. Prócz tego można szukać pracy w bibliotece również z poręki innych osób już w bibliotekarstwie zatrudnionych. Ogółem obie te formy w badaniu cytowanych Auterek stanowią odpowiedź aprobatywną w ponad 72% („zawsze” i „często”), ale i nieaprobowaną w ok. 60% („nigdy” i „rzadko”).

Ogłoszenia o pracy

Pośrednictwo mediów jako forma poszukiwania pracy przez kandydatów oraz kandydata do pracy to forma o niewielkiej skuteczności. Ogłoszenia prasowe mówiące o tym, że ktoś poszukuje zatrudnienia w bibliotece są raczej pomijane przez pracodawców. Z kolei ogłoszenia o poszukiwaniu pracy przez kandydatów do tej pracy zamieszczane w Internecie częściej pracodawców bierze pod uwagę, jednak większość (prawie 65% dyrektorów bibliotek uczestniczących w badaniu w 2009 r.) pomija i tę formę.

Pojawia się tu problem zawartości ogłoszeń internetowych. Niestety, portale internetowe niewiele oferują wolnych miejsc pracy dla bibliotekoznawców w zawodzie bibliotekarza. Analiza Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Łodzi obejmująca materiał obecny na popularnych portalach ogólnych (gazeta.praca.pl, praca.gratka.pl, pracaonet.pl, pracuj.pl) przeprowadzona osobno w dwóch następujących po sobie latach wykazała, że ta oferta była bardzo mała (opisana wartością „0”). Z analizy materiału zamieszczonego w branżowym portalu bibliotekarskim z okresu sześciu lat wynika, że oferta liczyła tylko trochę więcej

⁹ Por. tabela 2. *Sposoby poszukiwania kandydatów do pracy w bibliotekach*. Ibidem, s. 99.

niż 400 wpisów, a w tym były propozycje pracy na zastępstwo, pracy tylko w weekendy, w formie umowy zlecenia, dla pracowników administracyjno-kadrowych, portierów i in.

Instytucje w swoich serwisach www zwykle zamieszczają – lub można by się spodziewać, że powinny zamieszczać – ogłoszenia o wolnych miejscach pracy. Być może tych wolnych miejsc pracy nie było w ostatnim czasie, brakowało zatem oczekiwanych przez kandydatów do pracy informacji o możliwym zatrudnieniu.

Konkluzje

W świetle przywołanych tu danych i wyników badań znalezienie pracy w bibliotece może nie być łatwe. W ostatnich latach w bibliotekach publicznych i naukowych wzrosło zatrudnienie, przy jednoczesnym spadku liczby placówek. Coraz lepiej są wykształcone bibliotekarskie kadry.

Poszukiwanie pracy wymaga starania przez osoby zainteresowane i temu celowi mają służyć różnorodne systemy informacji gromadzące oferty pracy. Praktykowaną formą poszukiwania pracy stało się też aplikowanie w konkretnych instytucjach, u określonego pracodawcy. W kontekście zebranych opinii pracodawców właśnie ta forma należy do najbardziej aprobowanych (w wypowiedziach ok. 2/3 ankietowanych dyrektorów bibliotek) sposobów poszukiwania nowych pracowników, tym samym jest warta szczególnej uwagi absolwentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej.

Summary

The article is a review of current research concerning library education and potential employment. The most effective and popular form of looking for a job is sending applications to specific institutions and employers.